

Sayı : 7

Yıl : 1991 - 1992

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRK LÜK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

AYRI BASIM

İstanbul, 1993

TÜRK EDEBİYATI TARİHİNİN ARŞİV KAYNAKLARI V.

XVI. ASIR DİVAN ŞÂİRLERİYLE İLGİLİ BAZI ARŞİV KAYITLARI

ISMAIL E. ERÜNSAL*

Edebiyat tarihçilerinin dikkatlerini zengin arşivlerimize çekmek maksadıyla kaleme aldığım “Türk Edebiyatı Tarihine Kaynak Olarak Arşivlerin Değeri” adlı makalemde, özellikle XV-XVI. asır edebiyat tarihimiz için arşiv malzemesinin önemli bir kaynak olduğunu belirtmiş ve tesadüfen bulduğum bazı kayıtların bu devir edebiyatına dair mahdud bilgilerimizi zenginleştirme ve bazı yanlışları düzeltme hususunda bize ne derecede yardımcı olabileceklerini göstermeye çalışmışım¹. Daha sonra edebiyat tarihçilerimize yararlı olabileceğini düşündüğüm bazı arşiv malzemesini birkaç makale halinde yayınladım². Bu makalede de XVI. asır şâirlerine dair bazı arşiv kayıtları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

*
* *

Taşlıcalı Yahya Bey, Zigetvar seferi dolayısıyla Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu bir kasidesinde çocuklarının çok olduğundan bahsederek Padişahın onları kapıkulu ocağına alıp himaye etmesini istemektedir³. Kaynaklarda Yahya Bey'in Âdem adlı oğlu dışında diğer çocuklarının adı geçmez. Bir Mühimme Defterinde rastladığım 10 Receb 982

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

¹ *Türkiyat Mecmuası*, c. XIX, (İstanbul 1980), 213-222.

² “II. Bâyezid Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri”, TED. X-XI İstanbul 1981), 303-342; “Kanuni sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri”, *Osmanlı Araştırmaları IV* (İstanbul 1984), 1-17; “Telhîsî Mustafa Efendi Ceridesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II*, (İzmir 1983), 37-42; “Lâmîi Çelebi'nin Terekesi”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları 24* (Harvard University 1990), 179-194.

³ Mehmed Çavuşoğlu, *Yahya Bey ve Divanından Örnekler*, (Ankara 1983), s. 14.

tarihli bir kayıt bizi, kendisinden Şâir Yahya diye söz edilen Yahya Bey'in zeameti, çocukları ve tekâüde ayrılışı konusunda aydınlatmaktadır:

Ze'âmet-i Şâ'ir Yahyâ

26 000

Mezkûr pîr olup tekâ'üd rica etmegin ze'âmetinüñ
on bin akçesin ber-vech-i tekâ'üd kendüye ve altı bin beşyüz
akçesin üç bin akçe terakki ile Âdem nâm oğlunun noğşâmı
içün ve iki bin akçe ber-vech-i terakki beşir nâm oğluna, altı
bin akçesi dirliği olmayan Nezîr nam oğluna buyruldu⁴.

*

**

Tezkirelerin divan şâirlerine dâir verdiği malumatı bazen bizzat şâirlerin eserlerinden çıkarılan bilgilerle zenginleştirmek mümkün olmaktadır. Özellikle kasideler şâirlerin hayatına dair değerli ipuçları verebilmektedir. Kasidelerin yanında, divanlara her zaman dahil edilmeyip genellikle arşivlerde ve şiir mecmualarında bulunan ma'rûzât diye adlandırabileceğimiz şiirler, şâirlerin biyografileriyle ilgili önemli bilgileri ihtiva etmektedirler. Topkapı sarayı arşivinde bulunan bir belgede⁵ Âşık Çelebi'nin, Rumelinde şuarâ ve zürefâ menba'ı olmağla meşhur olan şehr-i şöhrat-âsâr diye bahsettiği Priştine'den yetişen üç şâir kardeşten ortancası Levhî'nin, Kanuni Sultan Süleyman'ın iki gazeline yaptığı tahmis ve kendisiyle küçük kardeşi Azmi⁶ ve ağabeyi Nûhî'nin halini beyan eden bir maruzatı bulunmaktadır. Bu belgede özellikle Levhî'nin hayatına dair kendi kaleminden çıkmış önemli bilgiler vardır:

Ey 'adâlet serîrine sultân

Menba'-ı fażl u ma'den-i 'irfân

⁴ BA. Mühimme Defteri no. 25, s. 310.

⁵ TSA. E. 845/3.

⁶ Jasna Samić, Alexandre Popoviç, "Azmi Dede de Priştina, Poete du XVI-eme Siecle", Prilozi 28-29 (Sarajevo 1980), 79-100.

Ey hilâfet sipihrinüñ mâhı
Zıll-ı Yezdân hüsrev-i devrân
Gelmedi şehler içinde bir demde
Saña beñzer bülend ü “âlî-şân
Güşvâre ider dil ü câna
Gevher-i nazmuñı suhan-sencân
Kul olurlarsa saña lâyıkdur
Niçe biñ Hâtem ile Nüşirevân
Kimse derdüme kılmadı çâre
Girü senden olur baña dermân
Mısr içinde Emir-i Mal'ülün⁷
Dört yıl dersin eyledüm iz'ân
Mısr u Tür içre nâyib olduğum
Bilmedük kimse yok-durur el-ân
Nühi olmuşdı ulu kardaşum
Bunda erkânda kâtib-i divân
Soñra merhûm a'nî şehzâde
Server-i 'âdilân Mehemmed hân
'Azm idüp Mağnisa'ya çün oldı
'İzz ü şevketle mesned-i Serhân
Olup anuñ reis-i küttâbı
Hürmetiyle bulup çatında mekân

⁷ Muhyiddin Muhammed b. Abdülkadir: Ma'lül diye şöhret kazanmıştır. Kanuni devri ülemâsındandır. Çeşitli medreselerde müderrislik, Mısır kadılığı ve Anadolu kazaskerliğinde bulunmuş ve 963'de ölmüştür. Şakâ'ik-i Nu'mâniyye, İstanbul 1985, s. 489-490.

'Azmi olmuşdı kiçi kardaşum
 Kātibi maṭbahı anuñ o zamān
 Mışırdan bini ol zamān da'vet
 Kıldı mektüb gönderüp ihvān
 Hem o taqrīb ile varup ben de
 Oldum ol bāba ḥāce-i gılmān
 Bāl-i himmetle çünki şehzāde
 İtdi pervāz-ı ravza-i rıdvān
 Üçümüz de yetim olup kalduğ
 Zār u giryān u vālih ü nālān
 Eyledi Nühî yine aşla rücü'
 Oldı yirinde kātib-i divān
 'Azmi daḥi idüp bölüğe sülük
 Oldı ol girü bende-i sulṭān
 Faḫrdın oldı baña dāmen-gir
 Kaldum ortada zār u ser-gerdān
 Bendedür çün (?)
 Niçün olmaya bendeye iḥsān
 Mütekā'id olan mevālīnūñ
 Beklemek yanını degül āsān
 Hücresüz aqçesüz Sitanbulda
 Nic'edüp n'eylesün faḫir olan
 Şılaya varuben icāzetle
 Şuğulüm olmuşdı dersle Qur'ān
 Nāgehān murğ-ı rūḥı monlānuñ
 'Ālem-i vaḥdete idüp ṭayarān

Iraq olmağ-ile şılam şāhā
Haber almağa olmadı imkân

Himmetiyle o demde sulţānuñ
Behremend oldı cümleten yārān

Ne revādur ki ben du'ācuñ iken
Meskenüm ola vādi-yi hırmān

Ben de olsam n'ola mülāzım olup
Dā'i-i āsitān-ı şāh-ı cihān

Manşıb-ı āliye varup emşāl
Kāmran oldı cümle-i akrān

Şürekāmuñ kimi müderris-i şāhn
Kimi buldı kaçāyile 'üvnān

'Arz-ı fażl eylemek degül kaçdum
Şunmadın hāk-i pāyüñe divān

Belki dā'i-i muhliş olduğum
Eylemekdür cenābuña i'lān

Şüphe yok bende eski Monlādan
Elde mektūbum eyler anı beyān

Çararup qalb ü dil qasavetden
Çālebüm oldı cānuma zindān

Varayın baña destgır olğıl
Şılama ben de serverā şādān

Żāyi' olmadı çünkü devründe
Ehl-i 'ilm içre cümle qābil-i şān
N'ola ger Rumilinde Levhī dahı
Bir çerāguñ ola senüñ tībān

Eyleyüp dâyimâ du'ânı senüñ
Vird ü zikrüm benüm budur her an

Evvelün âhîrün olup ma'mür
Ola devlet-sarâyüñ âbâdân

Her murâduñ senüñ murâd
Vire uhrâda Hâzret-i Yezdân

*
**

Fetihname-i Sultan Mehmed müellifi Kıvâmî'nin kimliği konusunda kesin bir görüş yoktur. Bu eseri faksimile yoluyla neşreden Babinger bu konuda şöyle demektedir: "Mevzubahis zaman içinde, yani XV. yüzyılın ikinci yarısında Kıvâm ed-din Yusuf yahut Kıvâm ed-din Kasım adını taşıyan birkaç şahıs vardır. Kanaatimce bunlardan müderris ve kadı Molla Kıvâmeddin Kasım b. Ahmed b. Mehmed el-Cemâli ve kadı Kıvâm ed-din Yusuf b. al-Hasen Hüseyini tefrik edilirse, 1478-1511 senelerinde ber-hayat olduğu hüccet ile sabit olan Defterdar Kıvâm ed-din Kasım, Fetihnâme müellifi olarak tanınmağa daha müsait görünmektedir"⁸. Belediye Kütüphanesinde (Atatürk kitaplığı) Muallim Cevdet yazmaları arasında mevcut bir muhasebe defterindeki bir kayıt muhtemelen Fetihnâme müellifi Kıvami'yle ilgilidir:

Cemâ'at-i zevâyid-ğârân-ı zâviye-i Süleyman Paşa
der-Bolayır, fi 891
Kıvâmî, şâ'ir, 5⁹

Aynı kayıt 892-895 yıllarında tekrarlanmaktadır. Bu Kıvâmî'nin defterdar Kıvâmî olabilmesi de uzak bir ihtimal olarak gözüküyor. Ayrıca Kıvâmî'nin şâ'ir şeklinde tanımlanması da dikkat çekici bir husustur.

*
**

⁸ Fetihname-i Sultan Mehmed, müellifi Kıvâmî, hazırlayan Franz Babinger, İstanbul 1955, s. VI.

⁹ Belediye Kütüphanesi, Mc. O. 91, s. 366, 374, 382, 390, 398.

XVI. asır şâirlerinden Kandî gazel ve kasidelerinden çok düşürdüğü tarihlerle ün kazanmıştır. Latîf kendisinden bahsederken “şi’ri halâvetden ve dâire-i letâfetden birün olmağla tûbâ’-ı enâma ve emzice-i nâsa mülâyim gelmemişdür. Amma fenn-i târihde üstâd-ı râsih ve hûb müverrihdür”¹⁰ demektedir. Ölümüne “Vay müverrih-i zamân” diye tarih düşüren Âşık Çelebi o’nun tarih düşürmede devrinin ferdi olduğunu ancak çokça tarih söyleyerek “tarihi parası mankurluk tahte’l-kal’a helvasına ve çarsu-pazarda sinek üşmiş yüzine kimesne bakmaz imaret çorbasına döndürdüğünü” söyler¹¹. Hayatını İbrahim Paşa’nın verdiği câizelerle sürdüren Kandî 942 yılında Paşa’nın öldürülmesi üzerine “sâir şu’arâ ile câyizeleri kesilüp... tevârih câyizesinden ve ekâbir düğünlerinde şeker-rizlikten” aldığı paralarla hayatını kazanmaya devam etmiştir¹².

Topkapı Sarayı Arşivi’nde bulunan bir belgede Kandî’nin kendi ağzından, Şehzâde Mehmed Câmîi’nin inşâsı dolayısıyla söylediği tarihin hikâyesini ve bu eser için düşürülen tarihleri bulmaktayız¹³. Öyle anlaşılıyor ki Kandî, hayatının bu sıkıntılı devresinde, Şehzâde Câmîi için düşürdüğü tarihin beğenilmesinden cesaret alarak Padişahdan kendisine bir dirlik ihsan etmesini talep etmekte ve böylece bozuk olan maddi durumunu bir dereceye kadar düzeltmeye çalışmaktadır:

Nâsır-ı dîn ü sâye-i Yezdân
 Hâzret-i pâdişâh-ı ‘âlemyân
 Şâh-ı ‘âdil-durur kemâliyle
 Ki olupdur hâlife-i devrân
 Bülegâda feşâhat artubdur
 Olalı berr ü bahre ol hâkân
 Nüktedânı-durur selâtinüñ
 Zihn-i pâkiyle ol şeh-i şâhân

¹⁰Tezkire-i Latîfî, İstanbul, 1314. s. 275.

¹¹ Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*, neşreden M. Owens, London 1971, s. 228^a.

¹² Aynı eser s. 229^a.

¹³ TSA. E. 845/18.

İtmeden Şeh 'azîmet-i Tebrîz
 Kapu ağası idi Haydar-şân¹⁴

Bu du'â-güyına irürmiş idi
 Pâdişâh-ı cihândan fermân

Nâzım olursa iltifâta karîn
 Şi'r şî'râya irse tütma gümân

Câmi'e himmet-ile pādşāhuñ
 Dindi târih hûb bî-noqşân

Oldı nām-ı Resûl-ile târih
 İtdi gökden melâ'ik istihsân

Hicretüñ hamsesinde oldı tamām
 Cümle mü'minler oldılar hândân

Recebüñ evvelinde yazıldı
 Câmi'e ol kelâm-ı nûr-efşân

Taşa yazan kim ise aldı hārâc
 Qâyili çekdi cevr-i bî-pâyân

Oldı târih gün gibi zâhir
 İdüp imzâyı müfti-i devrân

Âferin itdiler görüp 'ülemâ
 Ehl-i reşk oldu bî-ser ü sāmân

Hamdü li'llāh bu şāh 'ahdinde
 Ki bu târih hûb oldı 'ayân

¹⁴ Haydar Paşa, Hadım: Ak Ağalardandır. Sarây-ı hümâyunda bi't-terbiye kapu ağalığı ile bekâm oldu. Badehu vezâret ile kubbe-nişîn olup 960'da vezir-i sâlis iken munfasıl oldu... *Sicill-i Osmani II*, s. 260.

Vāsı̄tadur du'ā-yı pādişāha
Kāyim olduqça bu zemīn ü zamān

Pādişāhdur mūmeyyiz-i 'ālem
Luṭfi bī-ḥad kemālī bī-pāyān

Faẓl u 'ilmīne yoq nihāyet anuñ
Şān u aḥlāqı 'adl ile iḥsān

Nazm içinde aña nazīr olmaz
Añlamışlar-durur suḥan-sāzān

Qıymet ol dem bulur sözüñ güheri
Qadr virüp pesend ide sultān

Çoq kimesne didi ekābirden
Birine düşmedi dimek āsān

İtdiler sa'y ü cehd tāriḥe
Sözlerin itmedi qabül iz' ān

Eyledi anlaruñ kelāmın red
Müfti-i pādişāh-ı rüy-ı cihān

Beni maqlüb idem şanurlardı
Anlara gālīb itdi ol sultān

Bir hüner dād-ı Ḥaḳ ola kişiye
Keddile sa'y iden bulur ḥüsrān

Yaqdı şāhā derūnı zecr-i ḥasūd
Sitem-i reşk itdi bağrumı qan

Gördi biçāre dil yanup yaqılur
Edrine cānibine oldu revān

Bunca yıldur şehe du'ā-gūyam
Dirliğüm yoq ki cān ola ḥandān

Kimse 'arz itmedi benüm hâlüm
Ki iriŝeydi derdüme dermân

Çaldum ayakda pâyimâl oldum
Baña raĥm eylemezse şâh-ı cihân

Pâdiŝeh ĥazreti cülüsundan
Berü dil oldu zâr u ser-gerdân

Geldi nuŝretle şeh bi-ĥamdi'llâh
O nefes geldi cism-i Çandiye cân

Ten-durur fi'l-meŝel bütün 'âlem
Pâdişâh-ı cihân rûĥ-ı revân

Niçe kim sâkin ola deŝt-i dürtüŝt
Nitekim gerdiŝ ide heft eyvân

Tül 'ömrile kıla pâdiŝehüñ
Rûzın efzûn dâyim ol Sübhân

âmin

Târîĥ-i Câmi'-i Ŝerîf

Kân-ı ĥayrât şeh Süleymân Ĥân
Hest o pâdişâh-ı rûy-ı zemîn

Ŝâĥt câmi' be-rûĥ-ı şehzâde
Ĥvând ez-âsumân melek taĥsîn

În binâ dil-küŝâ vü rûŝen şüd
Miŝl-i firdevs ü 'adn ü ĥuld-ı berîn

Yâft itmâm der-ŝerîf-i eyyâm
Ŝâd geŝtend cümle ehl-i yaĥîn

İbtidâ-i binâ der-ihdâ şüd
 İntihây-eş be-ğamse vü ħamsîn
 Evvel-eş der Rebî'ü'l-evvel bud
 Der Receb şüd binâ tamâm hemîn
 Güft pîr-i suĥan be-o târiĥ
 Ma'bed-i ümmet-i Resûl-i mübîn

955

Târîĥ-i diger

Menba'-ı luĥf u kerâmet sâye-i Ħayy -i Qadîm
 Ħazret-i sulţân Süleymân Şâh ibn-i ĥân Selîm
 İn binâ-i mürtefi'-râ saĥt bâ-'izz ü şeref
 Behr-i rûĥ-ı pāk-i şehzâde be-ĥübi çün na'im
 Tâ ki der ihdâ ĥamsîne ibtidâ şüd in binâ
 Bâniyân güftend Bismi'llâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm
 Ħamse vü ĥamsîne hicret şüd ki câmi' şüd temâm
 Bâd bâķi tâ be-rûz-ı ĥaşr in ĥayr-ı 'azîm
 Şüd zi-rûy-ı 'izz ü ta'zîm şenâ târiĥ-i o
 Câmi'-i Sulţân Meĥemmed beyt-i Ħannân-ı Ħakîm

955

Târîĥ-i Medrese

Şüd tamâm in medrese bâ-'izz ü câh
 Bâ-şeref dâred hemîşe Müste'an
 İn maķâm-ı fażl u 'ilm ü ma'rifet
 Şüd berâ-yı ķâbilân-ı fâzılân

Hest bā-ilhām-ı Hâk târih-i o
Dâr-ı taḥşil-i 'ulûm-i câvidân

954

*

**

III. Murad devrinin ünlü vâizlerinden Vâlihî, şuarâ tezkirelerinin belirttiklerine göre aynı zamanda âşikâne ve mutasavvifâne şiirler yazan bir şâirdir. 991/1583 tarihli bir mühimme kaydından Vâlihî'nin Edirne'de, Selimiye Câmii'ndeki kütüphanede bulunan kitaplardan serbestçe yararlanabilmesi için III. Murad'ın vakıf mütevellisine bir hüküm gönderdiğini öğreniyoruz:

"Edirne'de merḥûm ve mağfûrun-leh babam Sulṭân Selim Han-aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ḡufrân- mütevellisine hüküm ki:

Câmi'-i şerifde vâiz olan iftiḥârü'l-'ülemâi's-sâlikîn
Mevlânâ Vâlihî Meḥmed-zîde taḳvâhu-câmi'-i şerifde vaḳf
olan kitâblardan lâzım olup ṭaleb eyledügi kitâb verilmesini
emr idüp buyurdum ki vüṣûl bulduḡta Mevlânâ-i mezbûr zikr
olunan vaḳıf kitâplardan kendüye lâzım olan kitâbı ṭaleb
eyledükte mütâla'a için virüp ta'allül itmeyesin"¹⁵

Vâlihî'nin ölüm tarihi konusunda deḡişik görüşler mevcuttur. Ömer Faruk Akün İslam Ansiklopedisine yazdığı Vâlihî maddesinde bu görüşleri şöyle nakletmektedir:

"Selimiye Camii'nde kürsi şeyhliğine devam eden Vâlihî 994 (1586)'te Edirne'de vefat etmiş ve Tunca kenarındaki Şeyh Şücâ zâviyesi hazînesine defnolunmuştur. Kendisi ile aynı mahlası taşıyan Üsküplü Vâlihî'nin söylediği tarihe dayanılarak Atâi tarafından 994 olarak tesbit edilen ölüm tarihini, Edirne müverrihi Abdurrahman Hibri 20 zilkade 996 (11 Teşrin I. 1588) suretinde göstermektedir. Diğeri Edirne tarihçisi Ahmed

¹⁵ BA. Mühimme Defteri no. 51, s. 79.

Bâdi ise bu tarihi 20 zilkade 994 (1 teşrin II.1586) şeklinde alır. Vâlihî'nin ölüm tarihini bazı müelliflerin 996 olarak kaydetmelerine mukabil vefatı dolayısıyla 994 hilalinde, kendisinden açılan yere Dizdar-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin tayin edildiğini de biliyoruz (Atâi, Şakâyık Zeyli, İstanbul 1268, s. 467; Kâtib Çelebi, Fezleke, İstanbul 1286, I, 134). Atâi'nin bu tayinin tarihini "994 hilâli" diye göstermesi Vâlihî'nin vefatını hicri senenin başına (kanun I, 1585) götüren bir başka tarih ortaya çıkarmaktadır. Müstakim-zâde ise, Üsküplü Vâlihî'nin ebced tarihini farklı bir hesaplayışla 942 (1535/1536) şeklinde kaydediyor¹⁶."

Bir ruus kaydından anlaşıldığına göre Vâlihî'nin ölüm tarihi 994 değil de Edirne müverrihi Abdurrahman Hibri'nin belirttiği gibi 996 sonlarıdır:

28 Muharrem 997

Vâ'izlik-i merhûm Sultân Selim Hân ve gayrı der Edirne

Edirne'de merhûm Sultân Selim Hân - tâbe şerâhu- evkâfından 20 aqçe ve merhûm ceddîm Sultân Murâd Hân evkâfından 72 aqçe ve Karaca Paşa evkâfından 28 aqçe ile Karinâbâd'da olan mezra'ayı mutaşarrıf olup maḥmiye-i mezbûrede vâ'iz ve nâşih olan Vâlihî fevt olup zikrolunan evkâfdan ta'yîn olunan vazîfesi maḥlûl olmağın 40 aqçe ile (...) medresesinden munfaşıl olan Dizdâr-zâde Mevlânâ Mehmed Efendi zikrolunan evkâfdan mutaşarrıf olduğı 100 aqçe vazîfe ve mezra'a-i mezbûre ile müteveffâ-yı müşârûn - ileyhî yerine vâ'iz olarak buyruldu¹⁷

Öyle anlaşılıyor ki 996 sonlarında boşalan bu göreve 997 Muharreminde bir tayin yapılabildiği.

*

**

¹⁶ 1A., c. XIII, s. 188.

¹⁷ BA. Kepeci-Ruus no. 250, s. 16.

Merhum M.Kemal Özergin'in "Sultan Kanuni Süleyman Han Çağına ait Tarih Kayıtları" adıyla neşrettiği makalede¹⁸ 971 yılına ait kayıtlardan biri şöyledir¹⁹:

Yevmü's-sebt; fi 12 Rebi'ü'l-evvel, sene 971 / 30 Ekim 1563,
Cumartesi
210 Merhûm (Şihâbi/ Sincâbi ?)-i Acem²¹⁴, müteveffâ şüd.

214 no.lu dipnotda da Şihâbi/ Sincâbi-i 'Acem: kimliği bulunamadı denilmektedir²⁰.

Merhum hocamızın değişik şekilde okuduğu ismin doğrusu Sehâbi-i 'Acem olmalıdır. Latîff, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Ahdi, Fâzi, Riyâzi ve Beyânî tezkirelerinde kendisine yer verilen bu şairin Kimyâ-yı Saâdet tercümesi ve müretteb divanı vardır. Bu divanın tek nüshası bugün Nuruosmaniye Kütüphanesinde 4183 no.da kayıtlı bulunmaktadır. Tertibi 966 tarihinde tamamlanıp Kanuni Sultan Süleyman'a takdim edilen bu nüshada şâir kendisinden "Hüsameddin b. Hüseyin el-meşhur bi-Sehâbi" şeklinde söz etmektedir. Cildi, yazısı ve tezhibiyle de bir sanat eseri olan bu nüsha İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda yer almadığından araştırmacıların dikkatini çekmemiş ve süslü bir nesirle yazılmış mukaddimesine de Dîvân mukaddimeleri üzerine yapılan bir araştırmada yer verilememiştir²¹.

*

**

Vakfiyeler ve evkafla ilgili belgelerde vakfedilen gayr-ı menkuller sayılırken bunlara bitişik veya komşu olan gayr-i menkullerden de bahsedilmekte ve çoğu kere de kimlere ait oldukları belirtilmektedir. Evâsıt-ı Receb 890 tarihinde düzenlenen Şeyh Vefa Zâviyesi vakfiyesinde rastladığım bir kayıt şâir Revani'yle ilgilidir: "ve şarğan bi-mülki İlyas Beg,

¹⁸Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, s. 3'den ayrıbasım.

¹⁹Aynı makale s. 26.

²⁰Aynı makale s. 49.

²¹Tahir Üzgör, *Türkçe Dîvân Dibâceleri*, Ankara 1991.

eş-şehîr bi-Revânî"²². Arşiv belgelerinin yanında, bazen matbu kaynaklardan da yapılan araştırmalarda yararlanılmadığı görülmektedir. İslam Ansiklopedisindeki Revânî maddesinin yazılmasında yararlanılmayan önemli bir kaynak vardır; Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi* (İstanbul 1928) adlı eserinin ikinci cildinde Revânî Çelebi ve 1334 yılında yanan Revânî mescidi hakkında önemli bilgiler vermektedir (s.55-56):

...Revânî Çelebi'nin medfûn olduğu lahd, zeminden iki buçuk arşun aşağıda, mükemmel yapılmış, cesîm ve muntazam kapaklarla örtülmüş zuhur etti. Burası büyücek bir lahiddir. Bu lahde aşağıda esâmisi mezkûr zevât-ı fâzıla da defn edilmiştir. Bu zevât, Revânî'den sonra defn edilmiş olduklarından, Çelebi'nin kemikleri lahdin baş tarafına yığılmış bir halde görüldü. Tarihin haber verdiği gibi, bacak ve kafa kemikleri nisbeten iri idi. Gerek Yusuf Paşa'nın ve gerek Revânî Çelebi'nin ve sâir zevâtın kemiklerini usûl-i şer'iyyesi dâiresinde hatemât-ı şerife tilâvet ettirerek intihab ve inşa ettirdiğim yeni lahidlerine nakl ve defn eyledim. [1340 senesi martının birinci günü: hicret: 1342] Revânî Çelebi'nin bekaya-yı ızâmı, inşâkerdesi olan câmiin mihrabı önüne, Yusuf Paşa'nın son hatıratı da bu câmiin Koğacılar caddesine nâzır sağ cephesi önüne minare dibine defnedildi ve her ikisinin ser-kabirlerine birer servi ağacı dikdirildi.

Vesâ'ik-i tarihiyye tasnif heyetine memur, erbâb-ı dânişden Musa Bey'in tedkikatından anlaşıldığı üzere, Sultan Selim-i sâni devrine ait 12 numaralı vesikada, Revânî Çelebi'nin Edirne'de Halil mahallesinde İncu Hatun'un vakf menziline mülasık ve bir tarafı tarik-i 'âm ile mahdud hanesi bulunduğu muharrer olmasına nazaran, Çelebi'nin Edirne'li olduğu hakkındaki rivayetin sıhhati tahakkuk etmiş olur. Harikden pek ziyade müteessir olarak parçalanmış Revânî'nin seng-i mezarı kâtibî kavuk, ve sarıklıdır; Kitâbe-i seng-i mezarı:

²² ŞS. Evkaf-ı Hümeyun Muhasibliği no.102, sh.151a.

Cihānı serteser tutmuşdı nāmı
Emîr-ı nazm kim ya'nî Revānî

Ecel cāmını çünkim nüş kıldı
Şu deñlü kim düşüp mest itdi anı

İşidüp rûh-ı kıdsî didi tārîh
Cināndan yaña cân atdı Revānî